

# Yurd həsrəti ilə yazılmış kitab

Bu günlərdə “Zəngilan: tarixi, coğrafiyası, iqtisadiyatı” adlı kitab işıq üzü görmüşdür. “Elm və Təhsil” nəşriyyatı tərəfindən nəfis şəkildə çap edilmiş kitabın müəllifləri uzun müddət (Zəngilan rayonu işğal olunana qədər) Zəngilan rayonunun Mincivan qəsəbəsindəki orta məktəbdə müəllim işləmiş Oqtay Ələkbərov və Alı Rəhimovdur. Kitabın baş məsləhətçisi kənd təsərrüfatı elmləri üzrə fəlsəfə doktoru Şamxal Hüseynov, elmi redaktoru isə coğrafiya elmləri üzrə fəlsəfə doktoru Məhərrəm Həsənovdur.

Kitabda Zəngilan rayonunun tarixi inkişafı, ərazidə yerləşən, yaşı yüz illərlə ölçülən maddi mədəniyyət abidələri, qədim yaşayış məskənləri haqqında geniş məlumat verilir.

İlk növbədə rayonun coğrafi mövqeyi araşdırılır. Göstərilir ki, Zəngilan rayonu Azərbaycanın qədim ərazilərindən olan Zəngəzurun cənubunda yerləşir. Eyni zamanda rayon cənub tərəfdən Araz çayı vasitəsilə Cənubi Azərbaycandan ayrılır. Əsərdə Zəngilanın sərhədləri

ətraflı təsvir edilir, qonşu rayonlarla əlaqələri araşdırılır. Xüsusən qeyd edilir ki, rayon ərazisi qərb tərəfdən indi Ermənistan adlanan ərazi ilə həmsərhəddir. Ermənilər hələ Sovet hakimiyyəti illərində rayonun əsas yaylaq yerləri olan Saqqarsu, Tanrıqulu, Xustub və başqa yaylaqları ələ keçirmişdilər. Buradan məlum olur ki, ermənilər keçən əsrin 70–80-ci illərində Zəngilana məxsus olan və Ermənistanın Qafan rayonu ilə sərhəddə yerləşən ərazidə “Ümumittifaq” tikintisi adı ilə torpaqlarımızı ələ keçirmiş, həmin ərazilərdə hava limanı, tikinti-anbar bazaları tikmişlər. Kitabda ermənilərin Azərbaycana qarşı həyata keçirdiyi belə hiyləgər işğal üsulları Zəngilan rayonunun təmsalında ətraflı təhlil edilir, Zəngilanın coğrafi mövqeyi, o cümlədən dağ silsilələri, düzlər, təpələr, yallar, örüşlər belə (Ağ oyuq, Pilesər, Gəyəli, Sığirt, Pələng dərəsi, Təkə daşı, Kaha dərəsi və s.) yada salınır. Bunlar zəngilanlı olub, Zəngilanı görməyən (qaçqınlıq dövründə dünyaya gələn) vətəndaşlarımız üçün də

bir bələdçi-qan yaddaşı rolunu oynayır. Burada Zəngilanın ayrıca olaraq fiziki, orografik, iqlim, torpaq xəritə-sxemləri də verilir ki, bunlar da oxucuda daha aydın təsəvvür yaratmağa kömək edir.

Kitabın ikinci fəslı rayonun faydalı qazıntılarna həsr edilib.

Əsərdə Zəngilanın iqlim şəraiti, iqlimin formalaşmasına təsir edən amillər, ayrı-ayrı iqlim elementlərinin orta çoxillik gedişi araşdırılır, onlardan təbii ehtiyat kimi istifadə etməyin yolları göstərilir.

Kitabda rayonun tarixini əks etdirən çox böyük məlumat vardır. Burada Azərbaycan ərazisində mövcud olmuş ən qədim dövrlərlə haqqında geniş məlumat verilməklə yanaşı, müxtəlif tarixi məxəzlər araşdırılır, ayrı-ayrı tarixi mənbələrin fotosəkilləri nümayiş etdirilir, tarixin müxtəlif dövrlərində Zəngilan ərazisinin daxil olduğu dövlət və qurumlar haqqında da bilgiler verilir.

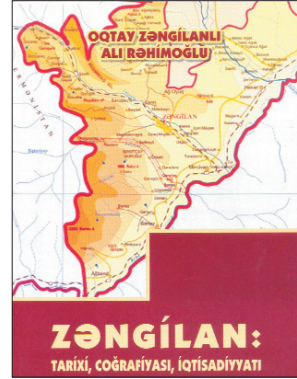
Kitabda Azərbaycanın 1918–1920-ci və 1920–1988-ci illərdəki xəritələri nümayiş etdirilir, respublikamızdan alın-

raq qonşu ölkələrə verilmiş torpaqlar göstərilir. Eyni zamanda burada Zəngilanın inzibati rayon kimi təşkili, onun təsərrüfat sahələrinin yaradılması, ayrı-ayrı quraq ərazilərə su çıxarılması, kənd təsərrüfatının aparıcı sahələri haqqında ətraflı məlumat verilir.

Əsərdə rayonun təbiət və tarixi abidələri haqqında çox geniş məlumat vardır. Göstərilir ki, rayon ərazisində irili-xırdalı 120-yə qədər mağara vardır. Bunların əksəriyyəti ən qədim insanların yaşayış məskəni olmuşdur.

Kitabın böyük bir hissəsi Zəngilanın toponimlərinə, onların mənasının açılmasına həsr edilmişdir. Bundan başqa burada Zəngilanda əhalinin tarixən məskunlaşması, onların oğuz türklərinə aid olması, Sovet hakimiyyəti illərində əhalinin artımı, məşğuliyyəti haqqında xeyli məlumat vardır.

Əsərin bir hissəsi XX əsrin 90-cı illərində rayonun işğal ərəfəsindəki vəziyyətinin təhlilinə, ərazinin işğal olunması zamanı baş vermiş hadisələrə, ra-



yonun bütün əhalisinin, eləcə də ayrı-ayrı şəxslərin fərdi qəhrəmanlığına həsr edilib.

Kitabın ən maraqlı və diqqətçəkən hissələrindən biri də ermənilərin öz xalqlarının mənsəyi, xisləti, xəstə təxəyyülləri haqqında olan etiraflarıdır. Həm də bu etiraflar adı insanlar tərəfindən deyil, cəmiyyətdə, elmdə müəyyən mövqeyə malik olan ermənilər tərəfindən edilmişdir.

Nəhayət, kitabın son hissəsi 20 ildən artıq köçkünlük həyatı keçirən zəngilanlıların respublikanın müxtəlif ərazilərinə yayılması, onların həyat tərzi haqqındadır.

**Məhərrəm HƏSƏNOV,**  
AMEA-nın akademik H.Əliyev  
adına Coğrafiya İnstitutunun  
baş elmi işçisi